

A regölés Nagygeresden

Vas megyében a Sárvári járás északi részén van egy kis község, Nagygeresd. Mindössze két utcából áll. Egyik sem hosszú. Nincs is szükség sok házra, mert csak 650 lakója van.

Három vasutállomáson is leszállhat a vonatról az, aki Nagygeresdre utazik, de azért Nagygeresdnek még sincsen vasutállomása. A legközelebbi Vasegerszeg, mindössze 2 km. Ezt az utat érdemes gyalog megtenni. Pár száz méternyi enyhe ereszkedő után már a Répce folyó völgyében járunk. Itt csodálatos látvány tárul elénk. Az uttól keletre és nyugatra végtelen kaszálók. Nyáron. De tavasszal óriási, ezerszinű virágszőnyeg. Gyönyörű kép, melynek keretét néhány szomszéd község képezi. Tompaládony, Nemesládony, Csér, Csáfordjánosfa. Ujabb pár száz méternyi ut után a Répce hídja előtt áll az ember. A hídtól nyugatra ezen a vidéken szokatlan domb, a "Várbely" látható. Valamikor római földerdőtérmet volt. Első pillanatra látható, hogy mesterséges domb.

Egészen rövid távolságra a község főutcájába torkollik a vasutállomás utja. A főutcán nem lehet végiglátni, mert a község lakói az építkezéseik alkalmával mindig a szárazabb helyeket keresték. Valamikor az egész terület süppedékes, ingoványos, mocsaras volt. Egy-egy ház építésénél mindig a szárazabb helyeket keresték. Így a házak nem kerülhettek szép, egyenes vonalban egymás mellé, hanem, mint ma is jól látható, görbén helyezkedtek el.

Két község alakult ki egymás mellett. Nagygeresd és Kisgeresd. Nagygeresd eredetileg valószínűleg a "Lád" nemzetség kis majorja volt. Ebből az ősi magból alakult ki nagyon lassan a mai község. Erőteljesebb fejlődése csak 1783 után indult meg.

1945. előtt a községben egy 700 kat.holdas nagybirtok s néhány törpebirtok volt. A lakosság legnagyobb része cseléd és zsellérsorban tengődött.

Kisgeresd kásnemesi település volt. 8-10 birtokos ~~ax~~ mellett néhány cseléd és zsellércsalád élt.

A két község 1928-ban egyesült Nagygeresd néven. Ma egy termelőszövetkezetbe tömörült a község, de a régi kettéosztottság nyomait még ma is megtaláljuk. Külön-külön brigádban dolgoznak, külön-külön őrzik sépszokásaikat.

Ósi szokásaikból nagyon keveset őriztek meg. Állandóan pusztul, veszik a régi hagyomány. Én csak öt év óta lakom a községben, de ezen rövid idő alatt is nem egy népi játékot hagytak el, vagy változtattak meg. Sajnos belátható időn belül talán már minden népszokás a múlté lesz. Az elmúlt 2-3 évben szűnt meg a pünkösdlés és a pásztorjáték. A lucázás nagyon lerövidült s majdnem koldulás-sá alakult. Legszebben talán a regölés maradt meg, de az is állandóan változik.

A regölés ősi népszokás. Dr. Sebestyén Gyula "Ax regősök" című művében messzi időre vezeti vissza a regölést. Könyvének 173. oldalán így ír: "A népi regős-énekek vallomásából a kérdésfelvetésnél azt olvassuk ki, hogy a népszokás a X. századi elődök mesterségét folytató XI. századi vándor regősök pogány eredetű ujévi köszöntőjének utánezása révén keletkezett."

Volly István az "Énektanítás" 1962. évi 1. számának 26. oldalán ismereteti Szomjas-SchiffereK György akadémikus kutatásának eredményét, mely szerint "... dugántuli regősdallamaink többsége egyezik a finnugor sámándalokkal..." "...dallamait a honfoglaláskor hozta keletről a magyar törzs."

Népi játékaikat szakavatott gyűjtők már összegyűjtötték. A nagygeresdi regölést is megtaláljuk "A magyar népzene tára" II. kötetének 918. lapján Kerényi György gyűjtésében. Sokan mondanájuk, hogy ezzel már eleget is tettünk kötelezettségünknek, hiszen feljegyeztük, az utókor részére már megmentettük. Ezzel azonban még nem tettünk meg mindent. Kodály Zoltán "A magyar népzene" című művében így ír: "...a meglevőnek alaposabb megismerése, újabb és pontosabb megfigyelésére állandóan szükség van."

Ezen gondolatok indítottak arra, hogy a regölést megfigyeljem és lejegyezzem.

Mivel a község a múltban két részből állt, különbözők voltak társadalmi rétegződésük, szokásaik sem voltak egyformák. Nagy eltérést nem találunk, mert a két község nagyon közel volt egymáshoz,

szélső házaikat csak 70 méter távolság választotta el. Lakóik sűrűn találkoztak, egymás életét, szokásait nagyon ismerték. A regülésben sem találunk nagy eltérést, csak egészen csekélyet, de ez is figyelemre méltó.

Három korcsoport emlékeit szedtem össze. Először a 70-75 évesek elbeszélését jegyeztem le, kik az I. világháború előtti években jártak regölni. Másodszor a 40-45 évesekét, kik 1920-30 táján regöltek, s végül az ifjakét, kik ma őrzik és gyakorolják a régi népszokást.

Először nézzük a község nyugati, nagygeresdi részét.

A jelenleg 70 évesek közül ketten, Takács Gyula és Varga János így emlékeznek vissza:

- Karácsony előtt 2 héttel egy idősebb legény szervezni kezdte a "bandát". Megbeszéltek, hogy ki vesz részt a regülésen. A résztvevők csak 18 éven felüli, felavatott, bekeresztelt legények lehetnek. A 18 éven aluliak még nem voltak legények, csak gyerekek. Esti harangszó után nem mehetek ki az utcára. A legidősebb résztvevők 25-26 évesek voltak. Ezek közül azonban csak egy, esetleg kettő vett részt a regülésen, mert akik katonaidejüket már leszolgálták, azok már visszabuzódtak s nem vettek részt az ifjak játékaiban.

A megbeszélésen kijelölték, hogy ki szedi a pénzt. Általában a legidősebb legény vállalkozott rá. Az egyik legény készítette a szötyököt. Valahol kértek egy rossz "tejesfazokat". Olyant adtak a legénynek, mely kicsit repedt volt, vagy alul könnyezett. Kerestek egy főzőkanalat, melynek fejét levágták. A levágott fej helyére egy korongot erősítettek, hogy ki ne csusszon a szötyökből. A tejesfazék szájára disznóhólyagot erősítettek, melyet középen átlyukasztottak, ebben mozgott a szötyök szára. Egy bandában egy szötyök volt.

Egy legény egy rövidebb rudalóláncot hozott. A láncot arra az útemre rázták, ahogyan a szötyök szólt.

A regülés előtt próbát nem tartottak.

December 25-én karácsony estéjén, vacsora után, 5-6 óra tájban a község keleti szélén gyülekeztek. A regülésben 7-12 fő vett részt. A tejcsarnoknál kezdték a regölést. Az utca mind a két oldalán regöltek egyszerre. Az alatt az ablak alatt álltak meg, hol vilá gosságot láttak. Előfordult, hogy 1-2 helyen, bár otthon

voltak, elsőtétítették az ablakot. Szegény emberek voltak. 1 liter bor árát nem tudták kifizetni, kevesebbet pedig szégyeltek volna adni.

A házban lévő leányokat és legényeket regölték el. A legidősebbnél kezdtek s sorba mentek a legfiatalabbig. Még az egy napos csecsemőt is elregölték. A legények igyekeztek már előre megtudni, hogy kinek ki kedvesebb, hogy azt regölhessék az illetőnek. Ha vendég is volt a házban, akkor igyekeztek megtudni, hogy ki az és kit kell neki regölni? Volt eset, hogy regölés közben sugták meg a háziak a vendég nevét és hogy kit kell neki regölni.

Az ablak alá érve felhangzott a beköszöntő, melyet minden háznál ugyanaz a legény mondott.

"Eljöttünk, eljöttünk szent István szolgálói,
A régi szokás szerint őt megköszönteni."

A beköszöntő után rögtön elkezdték a dalt, nem várták, hogy a háziak kiszóljanak.

Ének

Amoda kelet-kezelt egy nagy folyó partiak, aliban legel-tetnek
cruda-féle marvaznak

Szótjék

Lánc

Ének

cruda-féle marvaant exer mise qstija, qulladván, qulladvik
exer ága-bogza,

Szótjék

Lánc

Ének

altatván aludjik flaj regü sejtém, az új csten-dő-ben
majd nekem ejtem, az új csten-dő-ben

Szótjék

Lánc

Ének

mit is mondának nek Egy szép leányt kinek neve volna
 mit is mondanának Csak szép legényt kinek neve volna

Szótjék

Lánc

Ének

Béren tite volna kaj, segü sejtam, majd neked ajtam. Regilik a gardát,
 Wemeth foraf volna Szegem van egy aszkó felé a gar da: e

Szótjék

Lánc

Ének

vele az aranyát van szarvával, a regülő-ka

Szótjék

Lánc

Piu vivo

Az ének elhangzása után az a legény, aki a beköszöntőt mondta, a következő kis rigmust mondta el befejezésül.

"Adjy isten, hogy több István estét megérhessünk,
 Erővel egészséggel eltölthessük.
 Bort, buzát, borockot, kurta farku malacot,
 Csutorának feneket, hadd ihassunk eleget."

A mondóka elhangzása után a pénzt összeszedő legény az ajtó elé állt, hogy átvegye az ajándékot, mely legtöbb háznál egy liter bor ára volt. Egyedül a község földbirtokosánál kaptak nagyobb összeget. 10, vagy 20 koronát. Meg kell jegyeznem, hogy máskor nem voltak ilyen bőkezűek.

Ezen idő alatt a többi legény azonnal indult a következő házhoz, szinte futva, hogy minél előbb végezzenek, a mulatozásra is maradjon idő. Mire a pénzt szedő legény a következő helyre ért, ott már akkor folyt a regölés.

Igy mentek végig a falun, nem hagytak ki egy házat sem, hacsak a család el nem oltotta a lámpát. Utoljára a kocsmához mentek. Megnyitották a kocsmá ajtaját s megnézték, hogy ki van bent. Legtöbb esetben a kocsmáros családja is az ivóban tartózkodott ilyenkor, így azokat is elregölték. Azután a kocsmában lévő legények következtek. A kocsmárost mint gazdát regölték.

A regölés végeztével mind bementek a kocsmába. A pénzt szedő legény kirakta az asztalra a pénzt, s azt közösen megszámolta. Kiszámították, hogy a folyóborból hány litert kapnak, s az egészet átadták a kocsmárosnak. Majd helyet foglaltak az asztaloknál. A kocsmáros mindenki elé poharat tett s minden 4 legény elé egy liter bort. Az első pohárnál "adjon isten sok ilyent" köszöntéssel koccintottak. Csak az egymáshoz közel ülők csendítették össze poharaikat.

Az első pohár után a kocsmában jelen lévő idősebbeket is asztalukhoz hívták. Nemcsak az idősebb legényeket, hanem a házas férfiakat is. Ha jól belejöttek az ivásba, akkor egy-kettő hamar elázott, de mindig akadtak néhányan, akik mértékletesebben ittak s figyelték a kocsmárost, hogy a kifizetett bort mind kiadja-e az asztalokra? Ha jó volt a hangulat, akkor egy-egy litert a meghívott idősebbek is fizettek, de sokszor maguk a legények is megtoldották a literrek számát. A bort általában tisztán itták. Ritkán keverték hozzá szódavizet.

Más napokon 22 órakor szokták a kocsmát bezárni, de ilyenkor a csendőrök még azt is elnézték, ha a legények hajnalig mulattak.

A falu népe másnap megtárgyalta, hogy kit kinek regölték. Legtöbbször közömbösen vállaltak, mert az említett név sem hideg, sem meleg nem volt részükre. Akadtak azonban néhányan, kik megnehezítették kissé a legényekre, mert nem azt a legényt, vagy lányt regölték neki, kit szeretett volna. Nehezítelésüket nem rejtették véka alá. Felelőségre vonták a legényeket, hogy miért nem regölték neki mást, talpraesettebb lányt, vagy legényt. Természetesen ez a probléma csak azoknál vetődött fel, akikről a falu még nem tudta, hogy ki kedvesebb neki. Azoknak, akik már udvarolgattak, azoknak szívük választottját regölték, de aki még csak titokban gondolt valakire, azoknak csak találomra regölték egy korban és vagyonban hozzá illő lányt, vagy legényt.

A regölésről nem beszéltek sokáig. Egy, esetleg két napig emlegették, hogy kit kinek regöltek. Az egészen kicsi, négy éven aluli gyerekeknél még néhány napig mondogatták az ismerősöknek, hogy "az Erzsit is elregölték ám". Nem is fűztek hozzá különösebb gondolatokat. Nem fűztek hozzá semmiféle babonás következtetést.

A 40-45 évesek regölését Németh György és Sári Lajos mondta el.

Mielőtt megkezdődött volna a szervezkedés a regölésre, egy-két legény már megkezdte a felkészülést. Ugyanis a regölés egyik fő kelléke a szötyök. Ehhez pedig "tejesfazok" kellett. A tejesfazékokat a háziasszonyok egész évben a kerítésen tartották. Karácsony előtt egy héttel a legények már elemeltek egy-két köcsögöt a kerítésekről. Az előrelátóbb háziasszonyok karácsony előtt egy héttel már nem akasztották ki a köcsögöket, hanem bevitték a házba. Természetesen mindig akadt feledékeny gazdaasszony s így a legények mindig meg tudták szerezni a szükséges köcsögöket.

Karácsony előtt néhány nappal megkezdődött a regölők szervezkedése. Főszervező nem volt. A legények egymástól kérdezték, hogy ki jön? A regölésben főképpen a cselédlegények vettek részt, mert ők egész évben át nem jutottak pénzhez s ritkán volt alkalmuk, hogy néhány pohár borra betérhessenek a kocsmába. A regöléskor keresett pénz azonban mindig mulatozásra volt szánva, s így várták ezt az alkalmat, hogy egy kis szórakozáshoz és borhoz jussanak. A gazdalegények sem maradtak azonban távol. Ha nem is mentek végig a regölőkkel a falun, de közibük álltak, mikor önáluk regöltek s esetleg a szomszédos házaknál is a regölők között maradtak. Tették ezt pedig azért, mert ki akarták mutatni, hogy ők nincsenek rászorulva arra, hogy regöléssel keressenek egy kis pénzt a mulatozásra, de az ősi népszokásba szívesen bekapcsolódnak. A regölésen csak bekeresztelt legények vehettek részt. A fiatalabb legényké, ha még nem voltak bekeresztelve, legénnyé avatva, még az utcára sem mehetek ki estharangszó után. Az idősebb legények is szívesen vettek részt a regölésen, míg meg nem házasodtak. 26-27 éves koruk után már ~~sem~~ nem járták a falut, csak az esti mulatozáson vettek részt. Egy bandában 12-17 legény volt. Előfordult -1923-ban - mikor kisebb nézeteltérés volt a legények között, hogy csak hárman kezdték meg a regölést, s csak később csatlakoztak még 10-12-en hozzájuk.

A megbeszélésen kijelölték maguk közül, hogy ki készít szötyököt, ki hoz láncot. Nem is kellett nagyon kijelölni, mert mindig akadt önként vállalkozó. Két szötyököt készítettek és két "rövidláncot" vittek magukkal.

A szötyököt egy nappal előbb készítették el. A disznóhólyag közepébe nád, vagy cirókszárat kötöttek, majd a disznóhólyagot ráfeszítették a köcsög szájára. Így a szár nem mozgott a köcsögben. Tenyerüket megnedvesítették /beleköptek/ s marokra szorítva a szárat dörzsölni kezdték. A szötyök mély bugó hangot adott. A láncot a dal ritmusára rázták.

Karácsony este, szürkület után gyülekeztek a falu nyugati végén. Innét indultak el az egyik "szeren", majd a másik oldalon vissza a falu végén lévő kocsmáig. Minden ház előtt - hol világgosságot láttak - megálltak.

Az egyik legény elmondta a beköszöntőt:

"Eljött a karácsony bodros szakállával
Hires kis csizmám nem győzöm szalmával.
megölték a disznót, érezzük a szagát,
Talán nekünk adják a hátulsó sunkát."

A beköszöntő után rögtön rákezdték a dalra, mely érdekes módon kissé eltér az idősebb korosztály énekétől. A gazda regölése előtt újra szerepel "Hej regü rejtem, majd neked ejtem" motívum. /Nincs prima volta és secunda volta./ Feltételezem, hogy ez a rész csak most, a gyűjtéskor került az énekbe véletlen folytán. Lehetőséges, hogy az adatközlők már nem emlékeznek pontosan a dalra. Feltétlenül ellenőrizni kell több alkalommal, későbbi időpontban.

1. dics

Amode helet - baxeti egy nagy folyó partak abban layel - tet - nek
cruda - file szarvasnak

Szötyök

Lánc

Ének

csuda - féle szarvast
 eret ága - boga, eret mire agyestya, gyulladón gyulladjék

Szótjék

Lánc

Ének

al - totvón atudjék, fleg, segü sejtém, az új ereten - dö - ben
 majd neked ejtém, az új ereten - dö - ben

Szótjék

Lánc

Ének

mit is mondá - ná - nak, egy sejt le - dejt, kinek neve volna
 mit is mondá - ná - nak, egy sejt le - gént, ainek neve volna

Szótjék

Lánc

Ének

Órák és volna fleg, segü sejtém, majd nekad ejtém. Regülök a garudát,
 Winketh Béla volna fleg, segü sejtém, majd nekad ejtém. flegem van egy aakó
 fleg a gar - dák

Szótjék

Lánc

Ének

vale az aranyát fleg, segü sejtém, majd nekad ejtém, segü, segü, segü sej - tem.
 fels a regülök

Szótjék

Lánc

A dal elhangzása után a beköszöntőt elmondó legény a következő szöveggel bucsuzott el.

"Adja isten több karácsony estét megérhessenek,
Erővel, egészséggel eltölthessenek.
Ne ilyen buval, bánattal,
Több örvendetes napokkal."

Ezek elhangzása után a legények ezonnal indultak a következő házhoz, csak egy maradt az udvaron, ki megvárta, hogy a házigazda, vagy a háziasszony kijöjjön. Legtöbbször egy liter bor ára volt a jutalom. Nagyobb gazdáknál 5 pengőt is kaptak. Ez azzal összesség már nagyobb volt 5 liter bor áránál, mert a kocsmában a bor literje 80 fillérbe került. A község nagybirtokosánál nem pénzt kaptak, hanem behívták a legényeket az egyik szobába s ott 15-20 liter bort tettek eléjük, amit ott a helyszínen el is fogyasztottak.

Utoljára a kocsmához mentek. Itt a nyitott kocsmaaajtó elé álltak. Benéztek a kocsmába, hogy kik vannak bent, majd a jelenlévő legényeket, - mert lányok abban az időben csak bucsukor mentek a kocsmába, - mind elregölték. A kocsmáros családját is itt regölték el. Az ének elhangzása után mind bementek a kocsmába, hol először átvették a bentlévőktől az ajándékot, mely itt is pénz volt.

A pénzt szedő legény kirakta a pénzt az asztalra s közösen megszámlálták, hogy hány liter bort fognak kapni.

A kocsmáros minden legény elé poharat tett s minden négy legény elé egy liter bort állított. A legények a kocsmában jelenlévő idősebbeket is maguk közé ültették s együtt folyt a mulatozás éjfélig, esetleg éjjel 1-2 óráig. Közben daloltak. Legsűrűbben a katonanóták hangzottak fel.

A falu népe hamar napirendre tért a regölés felett. Esetleg a kisebb gyermekeknek emlegették 1-2 napig, hogy kit regöltek nekik.

A legifjabb korcsoport is őrzi a régi szokást.

Ők így regölnek.

Karácsony előtt két nappal kezdték meg a szervezkedést.

Megszokott tartózkodási helyükön, a kocsmá előtt beszéltek meg, hogy ki vesz részt rajta. A regölésen már részt vehetnek azok a legénykék is, kik az iskolából kimaradtak. A legényavatás már megszűnt, illetve, mint a regölés végén látni fogjuk, csak egy kis nyoma maradt. Így a legfiatalabb résztvevő 15-16 éves, a legidősebb pedig 22 éves volt. Katonaviselt legény már nem volt köztük. 1959-ben 7 fő, 1960-ban 5 fő, 1962-ben 3 fő vett részt a regölésen.

Meg kell említeni, hogy 15-20 évvel ezelőtt estharangszó után fel nem avatott legény, vagy gyermek nem mehetett ki az utcára, addig most az iskoláskorú gyermekek egész csapata kísérte a regölő legényeket.

A megbeszélésen kijelölték a pénzt szedő legényt. Az elmúlt két évben a legidősebb legény szedte a pénzt, ki egyúttal a regölők szervezője is volt. A szötyök készítésére az egyik legény önként vállalkozott. Mivel a faluban már alig van tejesköcsög, így más edény után kellett nézniük. Egy régi, rozsdás 5 literes tejeskannát használtak fel szötyökkészítéshez. A disznóbóllyag közepébe egy erősebb cirokszárát erősítettek, majd szorosan rákötözték a tejeskanna szájára.

Karácsony estéjén /december 25-én/ a kocsmá előtt gyülekeztek. Néhányan be is tértek egy kis sziverősítőre. Sört, vagy pálinkát ittak.

A regölést a falu keleti végén kezdték, mely határos Kisgeresddel, "nehogy a kisgeresdiek bepizkoskodjanak" az ő területére.

A régi szokás szerint az egyik legény elmondta a beköszöntőt.

"Eljött a karácsony bodros szakállával,
Hej, fényes kis csizmám nem győzlek szalmával
Megölték a disznót, érezzük a szagát,
Talán nekünk adják a hátulsó sunkát."

A szöveg elmondása után azonnal elkezdtek a dalt, melyet csak szötyökkel kísérték. Láncot már nem visznek magukkal

Ének

csuda kelet-kézelt egy nagy folyó partak albou lapel-tetnek
csuda-féle marvarak

Sítyjék

Ének

csuda-féle marvarak Ever in a gertye szelladvóm, szelladvék
ever ága-böge

Sítyjék

Ének

altadvóm aludjék, Haj, regü regtem, az új erter-döben
majd nekad ejtem, az új erter-döben

Sítyjék

Ének

mit is munda-nának, Egy rép leányt kinek neve volub
mit is munda-nának, Egy rép leányt kinek neve volub

Sítyjék

Ének

Barbó ilus volub Haj, regü regtem, majd nekad ejtem, Pusilit a gardat,
Vémetk Bála volub Haj, regü regtem, majd nekad ejtem, Edgen van egy asko
felo a gar-dát

Sítyjék

Ének

vete az arvasnyát Haj, regü regtem,
tele van márnaral
felo a regü-döbe

Sítyjék

Piu vivo

Az ének elhangzása után az egyik legény elmondta a befejező verset:

" Adja isten több szent István estét megérhessünk,
Erővel, egészséggel eltölthessük,
Ne buval, bánattal, hanem több örvendetes napokkal.
Adjon isten bort, buzát, barackot,
Csuta farku malacot,
Csutorának feneket, hadd ihassunk eleget.
Boldog ünnepeket."

Mint megfigyelhető a befejező versikében szent Istvánt említik. Ez abból adódik, hogy a beköszöntő versben nem következtesek. Vagy az előbb leírtat mondják beköszöntéskor, vagy az alábbi:

"Megjöttünk, megjöttünk szent István szolgái,
Régi szokás szerint Istvánt köszönteni."

A regölés után a pénzt szedő legény az ajtó elé áll, s megvárja míg a háziak kibozzák ajándékukat. A többiek lassan az utcára buzódnak s ott megvárják társukat, kitől mindjárt meg is kérdezik, hogy mennyit kaptak.

Igy mennek végig a falun. A legtöbb háznál sötétség fogadja a regölőket. Nagyon sokan vannak már olyanok, kik ha meghallják, hogy a legények a szomszédban regölnek, hamar eloltják a lámpát s csöndben maradnak, mintha nem lenne otthon senki. Így a legények keresete bizony elég gyenge. Egy-egy háznál 10, esetleg 20 forintot kapnak. A kocsmában egy liter bor ára általában 18-22 forint szokott lenni. Így bizony egy-egy háznál még fél liter bor árát sem kapják.

Mind a két oldalt egyszerre járják. Hamar végeznek, mert elég kevés helyen fogadják a regölő legényeket.

A regölés végeztével a falu egyik végén, az egyik villanylámpa alatt megálltak. A pénzt szedő legény kiszedte zsebéből a pénzt s egy sapkába rakta. Közösen megszámlolták s a résztvevők között egyenlő arányban szétosztották. Az a legény, aki először regölt, az husz forinttal kevesebbet kapott. A régi legényavatási szokás már megszűnt. Gyenge anyagias csökevénye él ebben a szokásban, hogy az először regölő legényke 20 forinttal kevesebbet kap a keresetből. Az osztozkodás után a legények szétoszlanak. Egy, kettő esetleg elmegy a kocsmába, hogy egy pohár sört, esetleg bort megigyon, a többség azonban moziba megy, vagy hazamegy lefeküdni. Másnap a falu népe már nem is emlegeti a regölést, csak a legények mondogatják el, hogy mennyit kerestek. Egy-egy regölő legénynek 70-90 forint szokott jutni az osztozkodásnál. Az idősebbek fejüket csóválják s emlegetik, hogy az ő idejükben ilyen osztozkodás nem fordulhatott elő, mert így éppén a regölés legszebb része, a vidám mulatozás marad el. Hiszen az ő idejükben ritkán adódott, hogy a legények egy kis vidám poharazásra összegyűlhettek. Igaz, a mai ifjuság jóformán minden vasárnap a kocsmában szórakozik, hiszen pénzüik mindig van, legfeljebb az ital kevés a kocsmában.

Kisgeresd

Kisgeresd már szerves része Nagygeresdnek. 1928-ban egyesült a két község. Ez az egyesülés azonban csak közigazgatásilag hozott változást. A falu két részének életében nem. Ma is külön dolgoznak. Néhány évvel ezelőtt boltjuk is külön volt. Ma azonban csak Nagygeresden van bolt s ott a falu két része többször találkozik. Temetőjük azonban még ma is külön van. Szokásaikat külön tartották meg, csak néhány éve kezdenek jobban összeolvadni, mióta Nagygeresden lévő kulturbáz jobban érezteti hatását. Lassan majd teljesen összeolvad a két falu.

Népi játékaikban, szokásaikban is észrevehető, hogy valamikor két különálló község volt. Igaz, hogy az eltérés nagyon csekély, de alaposabb megfigyelés esetén észrevehető.

A regölés Kisgeresden is szokásban volt s szűnt meg napjainkban. 1961 karácsonyán még regöltek, de 1962-ben már nem.

A legidősebb korosztályt Adorján Sándor képviseli, ki emlékeit így mondja el.

- Karácsony előtt két nappal kezdték meg a szervezkedést. Szokásban volt, hogy esténként egy-egy istállóban összejöttek a legények kártyázni. Itt beszélték meg a regölést is. Legelőször megállapították, hogy ki vesz részt a regölésen. Csak felavatott legény vehetett részt. Közösén kijelölték a kasszást. Legtöbbször a legidősebb legényt választották meg. Kijelölték, hogy ki fogja a szötyököt készíteni. Legtöbbször a csapat legügyefogyottabb legényére sózták, mert a készítés és a szötyöklés fárasztó volt. A kijelölt legény szerzett egy disznóhólyagot, ami már könnyű feladat volt, mert karácsony előtt majdnem minden háznál vágta már disznót. A hólyagot ráerősítették egy köcsög szájára, melyet valahol kértek. Minden esztendőben akadt a faluban egy-két hibás köcsög, melyet szívesen odaadtak a legényeknek. A disznóhólyagot lyukat vágta, ebben mozgott a nádból, vagy cirókból készült szár.

Vittek magukkal egy rudaló láncot is. A hosszú láncot duplán fogták össze és az ének ritmusára rázták.

Előre kijelölték azt a legényt is, aki a beköszöntőt mondta. Az ő ~~neve~~ tiszte volt a nevek bekiáltása is. Előre körülnézett a faluban, hogy megtudja van-e valamelyik családnál vendég, akit el lehet regölni. Igyekezett azt is megtudni, hogy kinek kit lehet regölni. Ha a lányoknál és legényeknél kedvükre való párt regöltek akkor hővebben csurrant az ajándék.

Karácsony estéjén a kocsmában gyülekeztek. Regölés előtt azonban nem ittak. A felső végen kezdtek s az egyik szoren mentek végig, majd a másikon vissza.

A ház elé érkezve a beköszöntő legény elmondta mondókáját:

"Megjöttünk, megjöttünk szent István szolgái

Régi szokás szerint őket köszönteni.

Megölték a disznót, érezzük a szagát,

Talán nekünk adnák a hátulsó sunkátX."

Majd rögtön elkezdtek az éneket.

Ének

Amsoda kelet - kezett egy nagy folyó partak, alban legel- tetnek
Amsoda-féle marvartak

Szötyök

Lánc

Ének

amsoda-féle marvart, Ener ága-boga, ener mize- gyeszta, apulladón
ener ága-boga,

Szötyök

Lánc

Ének

apulladják, attólván aludják, fagy szájú szítam, az új enten- dőben
majd nekem sztem az új enten- dőben

Szötyök

Lánc

Ének

mit is monda-monda egy szép leányt kinek neve volud

Szötyök

Lánc

A regölés végeztével a kocsmába mentek. Bent az ivóban elregölték a kocsmáros családját és a jelenlévő legényeket. Az ajándékok összeszedése után a kasszás az asztalra rakta a pénzt. A vendéglős számolta meg a legények figyelve mellett. Gyorsan kiszámították, hogy 40 krajcáros borból /hivatalosan 80 fillér/ hány liter jut. Egy-egy regölés alkalmával 48-56 liter bort szoktak keresni. A pénzt rögtön átadták a kocsmárosnak, ki a legényeket azonnal kiszolgálta. A bort legtöbbször tisztán itták. Szódavizet csak ritkán keverték a borba. A kocsmában mulattak záróráig. A kocsmáros zsidó bérlője félt a csendőröktől és a nagygeresdi legényektől s nem mert tovább nyitva tartani. Záróra után a meghívott idősebbekkel átmentek egy szomszédos házba, hol a tulajdonos máskor is adott helyet a legényeknek. Ha közben a bor elfogyott, akkor egy legény egy tejeskannával visszament a kocsmába, felköltötte a kocsmáros s telemértette a kannáját.

A regölésen általában 12-17 legény szokott résztvenni. Az I. világháború alatt kevés legény volt a faluban, de a regölést azért megtartották. Kevesen mentek, néha csak 5-6 legény, de még ekkor is csak bekeresztelt legény mehetett.

A 45-50 évesek regölését, kik az I. világháború után járták a régi népszokással a falut, Németh János és Balogh József mondták el.

- Minden legény tudta, hogy karácsony estéjén regölés van. Így nagy szervezésre nem volt szükség. Karácsony előtt 2 nappal összejöttek a szolgálégyek, 17-en szoktak lenni, s közösen elkészítették a szötyököt. A tejesfazék szájára disznóbólyagot kötöttek, melynek közepébe előre beleerősítették egy nád-, vagy cirókszárat. Kijelölték maguk közül a kasszást és a szötyökölőt. Láncot már nem vittek.

Estefelé a falu alsó végén gyülekeztek s együtt mentek ki a malomba, hol a regölést kezdték. A malom a falutól 500 méterre van. Ide szívesen mentek, mert a gazdag ajándék mellett még borral is megkinálták az ifjakat. Majd a falut járták végig. Mind a két szíren egyszerre regöltek. Majdnem minden háznál fogadták a regölőket, csak néhány nagyon szegény cselédember sötétítette el az ablakát, mert filléreket röstelt volna adni, pengőre viszont nem tellett.

A regölést a beköszöntő után rögtön elkezdték a dalt.

Ének

amda kelet-közeli egy nagy folyó partok, albani legel- tet-nak
amda-féle marvasuok

Szötyök

Ének

amda-féle marvasuok
ezer ága-boga ezer mire agestya, agulladvan, agulladjele

Szötyök

Ének

altatvám aludjék
Hej, regii rejtem,
majd nekem ejtem, Ar új evten- dőben
Ar új evten- dőben

Szötyök

Ének

mit is mondandának
Ezer szép leányt
Ezer szép leányt
kinek neve volna
kinek neve volna

Szötyök

Ének

Amaló kius volna
Kamelt Béla volna
Hej, regii rejtem,
majd nekem ejtem
Regiiek a gardát
Szegen van egy acsok
félé a gar-olde

Szötyök

Ének

vele az aranyat
tele van nárcissal
félé a reglióbe
Hej, regii rejtem,
regii, regii, regii rejtem

Szötyök

Az ének elhangzása után a következő verssel búcsúztak:

"Adja isten, hogy több szent István estét megérhessünk,

Erővel egészséggel eltölthessük.

Ne búval, bánattal, több örvendetes napokkal

Adjon isten bort, búzát, borockot,

Tarka farku mala-cot

Csutorának feneket, hadd ihassunk eleget.

Boldog új évet kívánunk."

A köszöntő elhangzása után a kasszás megvárta az ajándékot,

a többiek pedig indultak a következő házhoz, utközben megbeszélve, hogy kit kinek regölnék.

Utoljára a kocsmába mentek. Bementek az ivóba. Itt először a kocsmáros családját regölték el, majd a jelenlévő vendégeket. A házas embereket is elregölték a feleségükkel.

Az ének befejeztével a kasszás a pénzt az asztalra rakta. Közösen megszámolták s átadták a kocsmárosnak, megmondva, hogy hány liter bort kapnak érte. Ugyancsak ebből a pénzből vettek 200 db. "Levente" cigarettát, hogy a mulatozás alatt mindenkinek legyen.

A mulatozás szép rendben ment reggel 2-4 óráig. Előfordult, hogy a nagygeresdiek átmentek s azok megzavarták a mulatozást.

A regölésről a falu népe másnap már nem beszélt. Legfeljebb egy-két leány duzzogot, ha nem kedvére való legényt regöltek neki.

A legifjabbak regölését Németh Lajos és Simon Kálmán mesélték el.

Szervezkedés nem volt. Karácsony délutánján Gyurátz Ferenc szólt társainak, hogy estére regölni kellene. A fiuk helyeslően bólintottak. Nagy előkészület nem kellett, mert az egyik legény már előre elkészítette a szötyököt. Egy befőttesüvegre ráerősítettek egy disznóhólyagot, melynek közepébe már előre odakötötték a cirokszárat.

Szürkület után a falu alsó végén gyülekeztek. Itt egy nagy rét kapcsolódik a faluhoz. A rét szélén összeálltak és először elpróbálták az éneket, hogy majd hiba nélkül menjen. Elindultak az első házhoz. Az egyik legény elmondta a beköszöntőt. Két beköszöntőt is használtak. Hol azz egyiket, hol a másikat mondták. Ahogyan eszükbe jutott.

"Eljött a karácsony bodros szakállával,
Hej, fényes kis csizmám nem győzlek szalmával.
Megölték a disznót, érezzük a szagát,
Talán nekünk adják a hátulsó sunkát."

A másik pedig így szólt:

"Megjöttünk, megjöttünk szent István szolgái,
Régi szokás szerint őket köszönteni
Megölték a disznót, érezzük a szagát,
Talán nekünk adnák a hátulsó sunkát."

A beköszöntő után felcsendült az ének.

Ének

Amosda kellet-kertt egy nagy folyó partok albau legel-tet-nek
Cauda-fela marvosnek

Szótjék

Ének

eruda-fela marvosat erer in a szertya szulladva szulladzek, allatvan
erer aya-baya

Szótjék

Ének

aludjek, szaj, szajü szertem, majd neked sztem, az új erter-döbren
az új erter-döbren

Szótjék

Ének

mit is mondandnak, Egy nép leányt kinek neve volna
mit is mondandnak, Egy nép leányt kinek neve volna

Szótjék

Ének

Szajü szertem, majd neked sztem Regilik a garandát,
Szajü szertem, majd neked sztem Regilik a garandát,
Szajü szertem, majd neked sztem Regilik a garandát,
Szajü szertem, majd neked sztem Regilik a garandát,

Szótjék

Ének

vile az armo-majt tele van szertemmel,
fala a szertemmel

Szótjék

Az ének elhangzása után elmondták a befejező verset.

"Adja isten, hogy több karácsony estét megérhessünk,
Erővel egészséggel eltölthessük.
Ne búval, bánattal, több örvendetes napokkal.
Adjon isten bort, búzát borockot,
Tarka farku malacot
Csutorának feneket, hadd ihassunk eleget.
Boldog ünnepeket."

Az ének és köszöntő elhangzása után a kasszás legény az ajtó elé áll, s megvárja míg a házbeliék kőhozzák az ajándékot. A többiek ezalatt lassan az utcára huzódtak, hol megvárták társukat. Együtt indultak a következő házhoz. Nem kellett sietniük, hiszen nem kellett sok helyen regölniök, mert nagyon sok helyen elsötétítették az ablakot, nem fogadták a regölő fiatalokat. Így a legényeknek igen vékonyan csurrant. Kevés helyen regölhettek, s ott is csak 10 forintot kaptak, mely kb. 1/2 liter bor árának felel meg.

A regölés végeztével megálltak egy villanyoszlop lámpája alatt s ott mindjárt el is osztották maguk között a keresetet. Az a legény ki először vett részt regölésen az 20 forinttal kevesebbet kapott mint a többiek. Személyenként 70 forint jutott 1960 karácsonyán a regölésen részt vett 5 legénynek. Az osztzkodás után csak 2 legény ment el a kocsmába, hogy egy kis áldomást igyon, a többi moziba ment.

Az 1960. évi regölés volt az utolsó a kisgeresdi részen. 1961-ben és 1962-ben már nem volt regölés. Feltámad-e újra, vagy sem, azt ma még nem tudjuk.

A falu népe a regölés elhangzása után rögtön napirendre is tért felette. Nem beszéltek róla, csak az idősebb férfiak csóválták k fejüket, hogy hogyan lehet a regölési pénzt szétosztani? A legények viszont azt válaszolják, hogy miért menjenek a kocsmába, mikor csak pálinkát és néha egy kis sört lehet csak kapni. Tisztességes, jóízű borhoz nem tudnak jutni. Így inkább cukorra, csokoládéra költik pénzüket.

Ha figyelmesen megvizsgáljuk az egyes korosztályok regölését nem látunk nagy eltérést. A község két része nagyon közel van egymáshoz, így a regölés dallamában és a köszöntők szövegében nincs nagyobb eltérés.

A szomszéd községekben, Tompaládonyban, Nemesládonyban, Vámoscsaládon, Va segerszegen is él ez a szép népszokás, azoban a dallam és szöveg nagyon eltér a nagygeresdiekétől.

A megfigyelt korosztályoknál a dallam és szöveg nagyjából azonos; Hogy nem tökéletesen egyforma az természetes, mert nem lejegyzett műdalról van szó, hanem a nép ajkán élő népi játékról, népszokásról. A népszokások élnek, formálódnak.

Hasonlítsuk össze az első és második dallamot. Az első dallamnál azt látjuk, hogy a személyek elregölése, az utolsó név bekiáltása után, rögtön kezdik a gazdát regölni. A második dallamban a gazda elregölése előtt is felhangzik a "Hej, regü rej-

tem, majd neked ejtem" motívum.

A harmadik dallam teljesen megegyezik az első dallammal. Ezzel is igazolva látom Kodály Zoltán ama megállapítását, hogy az ifjúság inkább a nagyszülők dalkincsét ismeri. Érdekes azonban itt, hogy a szövegben van eltérés. Az idősebb korosztály így énekelt: "...ezer misegyertya." Az ifjabbaknál "... ezer is a gyertya". A szövegváltozást megmagyarázni vallási alapon nehéz, mert a község lakóinak 65%-a evangélikus, így a mise szó elhagyása már az idősebb generációnál is megtörténhetett volna.

A kisgeresdieknél a legidősebb korosztálynál az "...ezer ága boga" motívum megegyezően megismétlődik szó szó szó szó lá magasságban. Ezt a többi korcsoportnál nem találtam.

Legérdekesebbk talán a dallam szempontjából az utolsó lejegyzés. Az előző korosztályoknál a sorok, az utolsó kivételével dó-mi végződésük. Itt kétszer is találkozunk dó-dó végződéssel. Ez a végződés a regős énekekre nem tipikus. Határozottan a dallam romlásának fogható fel. Későbbi időpontban, ha a regölés újra feléled, meg kell majd figyelni, hogy az újraéledt dallamban melyik lépés fog megjelenni? Az előző csoportoknál a "...kinek neve volna" motívum dó-má végződésű, a nevek bekiáltása is magasan, szó körül történtek. Ennél a csoportnál ez a végződés dó-dó, a nevek bekiáltása is alacsonyan történik, dó körül.

A sárvári "Nádasdy Múzeum" jóvoltából megkaptam a Magyar népzene tára II. kötetét. Itt Kerényi György lejegyzésében szerepel a nagygeresdi regölés. Megkerestem ugyanazon férfiakat, kik annak idején Kerényi Akadémikusnak elénekelték a regölést s újra meghallgattam. A két lejegyzést összehasonlítva azt kell megállapítani, hogy az ének egyezik, de a köszöntő versek szövege eltérő. Itt megint hivatkozom Kodály Zoltánra, ki a "Magyar népzene" c. könyvében megfigyelési feladatnak adja: "... változik-e ismétléskor, vagy idővel, ugyanazon énekes ajkán?" Kerényi György lejegyzése 1952-ben történ, én pedig 1961 óta figyelem a regölést. Ime, 9 év alatt a dallam nem változott, de Kerényi György által lejegyzett köszöntő szövegét nem találtam meg.

Gyűjtőúton állandóan találkoztam azzal a mondással, hogy csak "bekeresztelt" legény vehetett részt a regölésen. Érdekes lesz talán, ha befejezésül leírom ezt a ma már megszűnt népszokást, melynek kis csökevénye él csak a mai fiataloknál.

A II. világháborúig az ifjúságot két csoportba sorolták. Az ifjak és a gyerekek.

A 16 éves kor elérése előtt mindenki gyerek volt. A gyermekek életrendjét a falu iratlan törvényei szigorúan előírták. Kötelességük volt minden felnőttet köszönteni, kocsmába, mulatságra nem mehettek. Estharangszó után az utcán nem tartózkodhattak, a legények csoportosulásain, játékaikban részt nem vehettek. A szabályok pontos betartására a legények ügyeltek.

Előfordult, hogy az ismétlő iskolából kimaradt fiúk megjelentek a legények gyülekező helyén, hogy egy kicsit elbámészkodjanak. Ilyenkor a legények megkérdezték, hogy hallották-e a harangszót. Ha a fiuk igennel válaszoltak, akkor rögtön hazakergették őket. Előfordult, hogy figyelmeztetés nélkül nyakonlegyintették a bámészkodó fiukat.

Az adatszolgáltatók közül Adorján Sándor elmesélte, hogy bekeresztelés előtt a csoportosuló ifjak közé állt. A legények szóltak neki, de ő nem távozott. Ekkor ~~mm~~ unokabátyja egy barátjával együtt elkapta, felbuzták egy kerítésre és dobányzacskójukkal alaposan elverték.

Ha a legényke a figyelmeztetés ellenére gyakrabban megjelent az ifjak gyülekező helyén, akkor felszólították, hogy kereszteltesse be magát, mert különben estharangszó után nem maradhat kint.

Az ifju ilyenkor kérő után nézett. Ezt a tisztséget legtöbbször egy közeli rokon férfi vállalta. A kérő beszélt az "első legénnyel". Közösén megállapodtak a keresztapa személyében és a keresztelés időpontjában. Ettől kezdve a keresztapa védte a bekeresztelendőt. Például, ha bekeresztelés előtt este megint az ifjak közé ment, akkor már a keresztapa nem engedte hazakergetni.

A bekeresztelésnek általában két időpontja szokott lenni. A regölés utáni áldomáskor, vagy augusztus 20-án, bucsu napján.

A kérő a keresztapával is beszélt, kivel megállapodtak a "bepobár" nagyságában.

A keresztelésre a keresztapa vezette be a keresztelendőt a kocsmába. Az első legény elé állaitotta és bejelentette, hogy új legényt hozott. Majd a keresztelendő számlájára bort rendelt. A borból az első legénynek és a keresztelendőnek töltöttek. Mindketten kezükbe vették a poharat és az első legény rövid intelmet intézett a keresztelendőhöz. Ebben röviden ismertette, hogy

a bekeresztelés mit jelent és milyen jogokat biztosít számára. Majd kart karba öltve szájukhoz emelték a poharat. Amikor a keresztelendő a legjobban ivott volna, az első legény borral arconbukta. Az a mozzanat jelezte, hogy borral be lett keresztelve. A keresztelés után az első legény újból intelmet intézett a most már új legényhez, hogy a jövőben is legyen udvarias, idősebbeknek köszöntsön s a legények szokásaiban, játékaiban felegyelmezetten vegyen részt. Az idősebb legényeknek engedelmességedjen.

A keresztelőt nagy áldomás követte, melyet már a jelenlevő legények közösen fizettek. Az új legények ezután az ifjak minden összejövetelén részt vehettek s megillették mindazon jogok, melyeket a legények gyakorolhattak.

Végére értem munkámnak. Igyekeztem legjobb tudásom szerint összegyűjteni a regölés emlékeit. Természetesen munkámat nem tekintem teljesnek, mert lehetnek apró mozzanatok, melyek gyűjtőutam alkalmával nem jutottak az adatszolgáltatók eszébe. Megfigyelésemet folytatni fogom, hogy munkámat alkalomadtán kiegészíthessem.

Nagygeresd, 1963. április 25.

Pomogyi József